

М.Г. СлокваКиївський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, УкраїнаE-mail: m.slokva@knute.edu.uaORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1912-1235>**РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ**

Статтю присвячено аналізу науково-освітнього потенціалу регіонів України, визначенню масштабів і напрямів його трансформації на тлі співставлення з економічними показниками різних регіонів країни. За останні роки, у зв'язку з військовим конфліктом на сході України суттєвих змін зазнали всі сектори економіки, зокрема, й освітня галузь. Переміщення закладів вищої освіти, студентів, професорсько-викладацького складу на підконтрольну Україні територію призвели до трансформації науково-освітнього потенціалу не лише Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим, а й інших регіонів країни. Провідною метою галузі вищої освіти є задоволення потреб економіки фахівцями відповідного профілю та рівня кваліфікації безпосередньо у тому регіоні, де розташований вищий навчальний заклад. Це обумовлює значення науково-освітнього потенціалу регіону, як детермінанти у забезпеченні економіки регіону кваліфікованою робочою силою. До початку воєнного конфлікту Донбас, як потужний регіон країни не лише в економічному, а й у науковому та освітньому плані, характеризувався значними показниками діяльності. Так, у 2013 р. Донецький регіон за кількістю вищих навчальних закладів, чисельністю в них студентів, чисельністю прийнятих на перший курс навчання та чисельністю викладацького складу посідав серед регіонів України шосте місце; за випуском фахівців із закладів вищої освіти, чисельністю викладачів із науковими ступенями та вченими званнями був п'ятим, за величиною валового регіонального продукту був другим, поступаючись лише м. Києву, а за чисельністю населення, зайнятого економічною діяльністю, – першим. За теперішнього часу позиції Донецької області змістилися. За кількістю вищих навчальних закладів даний регіон разом з Хмельницькою та Херсонською областями посідає сьоме місце; за чисельністю викладацького складу – чотирнадцяте; за чисельністю студентів, прийнятих на перший курс навчання, числом викладачів із науковими ступенями знаходиться на п'ятнадцятому місці; чисельністю викладачів із вченими званнями – на шістнадцятому, за обсягами випуску фахівців із закладів вищої освіти – на дев'ятнадцятому місці. При цьому, Донецький регіон сьомий за чисельністю зайнятого економічною діяльністю населення та четвертий за обсягами валового регіонального продукту. Разом з тим, регіони (Вінницька, Дніпропетровська, Харківська області, м. Київ), куди було переміщено вищі навчальні заклади з непідконтрольних територій, протягом останніх років демонструють наростання науково-освітнього потенціалу. Очевидні трансформації науково-освітнього потенціалу регіонів обумовлюють диспропорції у розвитку ринку послуг вищої освіти.

Ключові слова: вища освіта, регіон, науково-освітній потенціал, трансформація, соціально-економічні показники.

JEL Classification: I21, I28, R12, R23.

Maryna Slokva

Kyiv National University of Trade and Economics

19 Kyoto str., 02156, Kyiv, Ukraine

E-mail: m.slokva@knute.edu.uaORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1912-1235>**REGIONAL FEATURES OF TRANSFORMATION OF SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL POTENTIAL IN UKRAINE**

The article is devoted to the analysis of the scientific and educational potential of the regions of Ukraine, the determination of the scope and directions of its transformation against the background of comparison with the economic indicators of different territories. In the recent years, in conditions of military conflict in eastern Ukraine all sectors of the economy, including education sector, have undergone significant changes. Moving of higher education institutions, students, teaching staff to the territory, controlled by Ukraine, has led to the transformation of scientific and educational potential not only of Donetsk and Lugansk regions and the Autonomous Republic of Crimea, but also of other regions of the country. The main goal of higher education industry is to meet the needs

of the economy in the specialists of relevant profile and level of qualification, directly in the region, where the higher education institution is located. It determines the importance of the scientific and educational potential of the region as a determinant of the provision of the regional economy of skilled workforce. Prior to the outbreak of the military conflict, Donbas, as a powerful region of the country, not only in economic, but also in scientific and educational sphere, was characterized by significant indicators of activity. For example, in 2013, Donetsk region ranked sixth among the regions of Ukraine in terms of the number of higher education institutions, the number of students, the number of students admitted to the first year of study and the number of teaching staff; in terms of graduates from higher education institutions, the number of teachers with scientific degrees and academic titles it was the fifth; in terms of gross regional product it was the second after Kyiv; and it was the first in terms of population engaged in economic activity. At present, the positions of Donetsk region have shifted. In terms of a number of higher education institutions, this region, together with Khmelnytsky and Kherson regions, is ranked seventh; by the number of teaching staff – it's fourteenth; by the number of the students admitted to the first course, teachers with academic degrees it is on the fifteenth place; by the number of teachers with scientific titles – on the sixteenth one, in terms of the specialists graduates from higher education institutions – on the nineteenth one. At the same time Donetsk region is the seventh largest in terms of economic activity and the fourth largest in terms of gross regional product. On the other hand, during the last years such regions, as Vinnitsa, Dnipropetrovsk, Kharkiv ones and Kyiv city, where higher educational establishments were moved from non-controlled territories, show growth of scientific and educational potential. Obvious transformations of the regions scientific and educational potential lead to disproportions in the development of the higher education services market.

Keywords: higher education, region, scientific and educational potential, transformation, socio-economic indicators.

JEL Classification: I21, I28, R12, R23.

М.Г. Слоква

Киевский национальный торгово-экономический университет

ул. Киото, 19, г. Киев, 02156, Украина

E-mail: m.slokva@knu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1912-1235>

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТРАНСФОРМАЦИИ НАУЧНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА В УКРАИНЕ

Статья посвящена анализу научно-образовательного потенциала регионов Украины, определению масштабов и направлений его трансформации на фоне сопоставления с экономическими показателями различных регионов Украины. В последние годы, в связи с военным конфликтом на востоке Украины существенные изменения произошли во всех секторах экономики, в том числе, и в образовательной сфере. Перемещение высших учебных заведений, студентов, профессорско-преподавательского состава на подконтрольную Украине территорию привели к трансформации научно-образовательного потенциала не только Донецкой и Луганской областей и Автономной Республики Крым, но и других регионов страны. Основной целью сферы высшего образования является удовлетворение потребностей экономики в специалистах соответствующего профиля и уровня квалификации непосредственно в том регионе, где находится высшее учебное заведение. Это обуславливает значение научно-образовательного потенциала региона как детерминанты в обеспечении экономики региона квалифицированной рабочей силой. До начала военного конфликта Донбасс как регион страны, ведущий не только в экономическом, а и в научном и образовательном плане, характеризовался значимыми показателями деятельности. Так, в 2013 году Донецкий регион по количеству высших учебных заведений, численности в них студентов, числу принятых на первый курс обучения и численности преподавательского состава занимал среди регионов Украины шестое место; по выпуску студентов из высших учебных заведений, численности преподавателей с научными степенями и учеными званиями был пятым, по величине валового регионального продукта был вторым, уступая только г. Киеву, а по численности населения, занятого экономической деятельностью, – первым. В настоящее время позиции Донецкой области сместились. По количеству высших учебных заведений данный регион (вместе с Хмельницкой и Херсонской областями) занимает седьмое место; по численности преподавательского состава – четырнадцатое; по числу студентов, принятых на первый курс обучения, численности преподавателей с научными степенями находится на пятнадцатом месте; по числу преподавателей с учеными званиями – шестнадцатое, по объемам выпуска студентов из высших учебных заведений – девятнадцатое место. При этом Донецкий регион является седьмым по численности занятого экономической деятельностью населения и четвертым по объемам валового регионального продукта. Вместе с тем, регионы (Винницкая, Днепропетровская, Харьковская области, г. Киев), куда были перемещены высшие учебные заведения с неподконтрольных территорий, на протяжении последних лет демонстрируют нарастание научно-образовательного

потенціала. Очевидні трансформації науково-образовального потенціала регіонів обумовлюють диспропорції в розвитку ринку послуг вищого образования.

Ключевые слова: высшее образование, регион, научно-образовательный потенциал, трансформация, социально-экономические показатели.

JEL Classification: I21, I28, R12, R23.

Постановка проблеми. Події 2014 року суттєво вплинули на показники соціально-економічного розвитку України та її регіонів, обумовили трансформацію регіональної та галузевої структури економіки. Це повною мірою торкнулося й освітньої сфери. Вищі навчальні заклади були вимушені переміститися на підконтрольну Україні територію та розпочинати налагоджувати освітній процес фактично з нуля. Частина закладів вищої освіти перемістилися на підконтрольні території своїх регіонів, частина переїхала до інших регіонів (м. Вінниця, м. Кривий Ріг, м. Харків, м. Київ), низка освітніх установ припинила своє існування. Студентам було надано можливість закінчити навчання у переміщених закладах або перевестись до будь-якого іншого закладу вищої освіти на підконтрольній території України та продовжувати навчатися на тих умовах, на яких вони поступали. Викладачі, що виїхали з невідконтрольних територій, продовжували освітню діяльність у переміщених закладах освіти, або були вимушені працевлаштовувалися в інші установи виходячи з власних обставин. Все це суттєвим чином вплинуло на зміну структури регіональних ринків послуг вищої освіти, призвело до трансформації науково-освітнього потенціалу регіонів. Визначення масштабів та напрямів трансформацій, встановлення їх відповідностей умовам сьогодення є затребуваним та актуальним питанням.

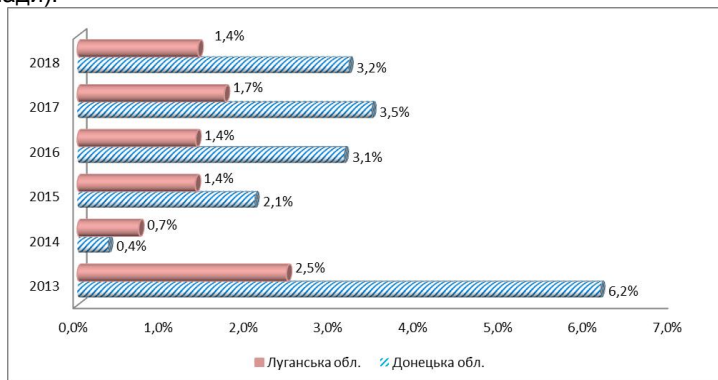
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сфера вищої освіти є об'єктом пильної уваги науковців протягом останніх десятиріч. У науковій літературі міститься значна кількість публікацій, присвячених висвітленню різноманітних проблем функціонування вищої школи, зокрема, таких авторів як: М. Артюхіна (Артюхіна, 2016), Т. Боголіб (Боголіб, 2010), Д. Загірняк (Загірняк, 2018), О. Карпюк (Карпюк, 2011), О. Кратт (Кратт, 2017), Т. Оболенська (Оболенська, 2012), І. Пасінович, Ю. Петруня, Л. Цимбал та інших. В умовах агресії з боку Російської Федерації та окупації частини території України освітній потенціал регіонів зазнає певних змін. У наукових публікаціях починають підніматися окремі питання, пов'язані з проблематикою сфери вищої освіти з позиції нових реалій функціонування, зокрема, особливостей отримання вищої освіти дітьми з окупованих територій (В. Дуб, Ю. Кращенко та Г. Сорокіна (Кращенко & Сорокіна, 2016), І. Хомишин (Хомишин, 2017), О. Чальцева (Чальцева, 2019) та інші), функціонування переміщених закладів освіти (Малік, 2015). Проте, не достатньою мірою висвітленими лишаються питання трансформації науково-освітнього потенціалу регіонів в нових умовах, визначення масштабів змін та рівня їх відповідності потребам економіки, що обумовлює необхідність проведення додаткових досліджень.

Мета статті – характеристика науково-освітнього потенціалу регіонів України, визначення масштабів і напрямів його трансформації на тлі співставлення з економічними показниками території в умовах воєнного конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. До початку воєнного конфлікту на Сході України Донбас був не лише потужним промисловим регіоном, а ще й провідним науковим та освітнім центром. Аналізуючи дані статистики довоєнного періоду щодо таких показників як кількість університетів, академій, інститутів, чисельність осіб, що в них навчаються, чисельність осіб, що прийняті на навчання на перший курс, та тих, що випущено, можна зробити висновок про значні обсяги діяльності освітніх закладів у даному регіоні, що об'єктивно було обумовлено значними потребами економіки у відповідних фахівцях.

За результатами аналізу динаміки кількості університетів, академій, інститутів у Донецькій та Луганській областях за період 2013-2018 рр. встановлено суттєве їх скорочення, що призвело до втрат позицій регіонів за цим показником. Так, у 2013 р. у Донецькій області функціонувало 20 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, на які припадало 6,2% від загальної кількості таких закладів в Україні, та які забезпечували шосте місце регіону у загальному рейтингу. У 2018 р. їх налічувалося лише 9, що майже вдвічі менше показників 2013 р., а частка регіону також скоротилася майже вдвічі та становила 3,2% (рис.1), це сприяло переміщенню у рейтингу на сьоме місце, яке Донецька область поділила разом з Хмельницькою та Херсонською областями. Питома частка Луганської області за кількістю

закладів у 2013 р. становила 2,5% (8 закладів вищої освіти), у 2018 р. цей показник скоротився до 1,4% (4 заклади).

Рис. 1. Питомі частки Донецької та Луганської областей за кількістю університетів, академій, інститутів

Джерело: побудовано за даними (Державна служба статистики України, 2019)

Варто також відзначити, що до анексії АР Крим на її території у 2013 р. функціонувало 16 вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації, питома частка яких у цей період становила майже 5% від загальної кількості таких закладів в Україні (Державна служба статистики України, 2019).

За даними Інформаційно-аналітичного порталу про вищу освіту в Україні та закордоном станом на грудень 2016 року (Вища освіта, 2016) статус переміщених мали 18 вищих навчальних закладів (табл. 1).

Таблиця 1

Вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, які були переміщені до інших міст

№	Назва ВНЗ	Місто переміщення
1	Донецький національний університет	м. Вінниця
2	Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка	м. Сєверодонецьк
3	Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського	м. Кривий Ріг
4	Донецький юридичний інститут МВС України	м. Кривий Ріг
5	Донецький державний університет управління	м. Маріуполь
6	Державний вищий навчальний заклад «Донецький національний технічний університет»	м. Покровськ
7	Донецький національний медичний університет ім. М. Горького	м. Краматорськ
8	Донбаська національна академія будівництва і архітектури	м. Краматорськ
9	Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	м. Слов'янськ
10	Горлівський інститут іноземних мов Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»	м. Бахмут
11	Донбаський державний технічний університет	м. Лисичанськ
12	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	м. Сєверодонецьк
13	Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	м. Сєверодонецьк
14	Державний заклад «Луганський державний медичний університет»	м. Рубіжне
15	Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»	м. Старобільськ
16	Луганський національний аграрний університет	м. Харків
17	Луганська державна академія культури і мистецтв	м. Київ
18	Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського (з АР Крим)	м. Київ

Джерело: (Вища освіта, 2016)

Як видно з даних табл. 2 у 2018 р. у Донецькій області функціонувало 9 відповідних закладів вищої освіти, причому 5 з них були переміщеними з окупованої частини даного регіону, ще 3 заклади були переміщеними до інших регіонів України. Отже з 20 закладів, що функціонували у 2013 р., у 2018 р. існувало 12, що складало 60% їх початкової кількості. У Луганській області у 2018 р. функціонувало 4 заклади вищої освіти, всі вони були переміщеними з окупованої частини даного регіону, ще 1 заклад було переміщено до іншого регіону України. Таким чином, з 8 закладів, що функціонували у Луганській області у 2013 р., у 2018 р. існувало 6 або 75% від вихідної кількості. Щодо університетів, академій, інститутів, які функціонували на території АР Крим, а таких у 2013 році налічувалося 16, то у 2018 році існував лише 1, який був переміщений у 2016 р. на не окуповану частину України, що становило лише 6% початкової кількості закладів.

Таблиця 2

Динаміка кількості університетів, академій, інститутів за окремими регіонами на початок навчального року

Регіон	2013 р.	2018 р.		Кількість закладів, переміщених до інших регіонів станом на 2018 р.	Відхилення кількості закладів, що функціонували у 2018 р. та 2013 р.	
		Усього на території регіону	з них переміщені на не окуповану частину регіону		абсолютне, одиниць	відносне, %
Луганська область	8	4	4	2	2	25
АР Крим та м. Севастополь	16	1	-	1	15	94

Джерело: складено за даними (Державна служба статистики України, 2019) та (Vstup.info, 2019)

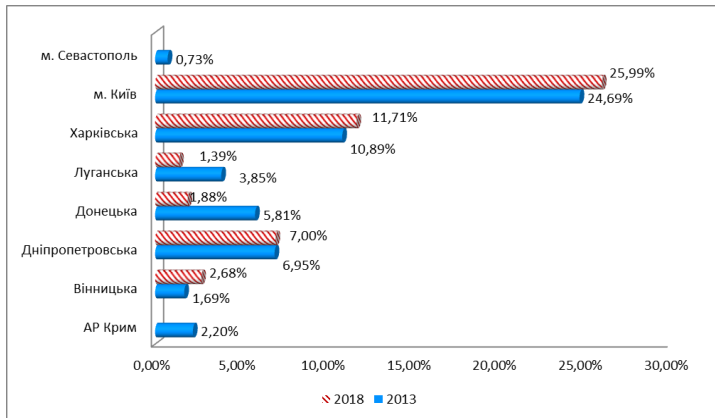
За даними інформаційного ресурсу vstup.info у 2019 р. (Vstup.info, 2019) у Донецькій області проводили набір студентів такі заклади вищої освіти: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Донецький державний університет управління, Донецький національний медичний університет, ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», Донецький університет економіки та права, Маріупольський державний університет, Приазовський державний технічний університет, Донбаська державна машинобудівна академія, Донбаська національна академія будівництва і архітектури. Донецький національний університет, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського та Донецький юридичний інститут МВС України здійснювали набір в інших регіонах України.

В Луганській області у 2019 р. набір здійснювали Луганський державний медичний університет, Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Луганський національний аграрний університет та Луганська державна академія культури і мистецтв здійснювали набір студентів не на території Луганського регіону.

Щодо закладів АР Крим, то у 2019 р. проводив набір студентів єдиний переміщений заклад – Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, розташований у м. Київ.

Як і в ситуації з показником «кількість університетів, академій, інститутів» протягом 2013-2018 рр.. спостерігається зміна питомих часток Донецької та Луганської областей за чисельністю студентів, що навчаються в університетах, академіях, інститутах (рис.2). Так, якщо за даним показником на Донецьку область у 2013 р. припадало 5,81%, а на Луганську – 3,85%, то вже у 2018 р. цей показник дорівнював, відповідно, 1,88% та 1,39%. Це сприяло переміщенню позицій Донецького регіону з шостого місця, яке він займав у 2013 році за цим показником, на п'ятнадцяте у 2018 році. Разом з тим, питоми частки регіонів, до яких були переміщені дані заклади вищої освіти зі східних регіонів та АР Крим протягом даного періоду демонструють зростання значень. Так, частка Вінницької області за даним показником

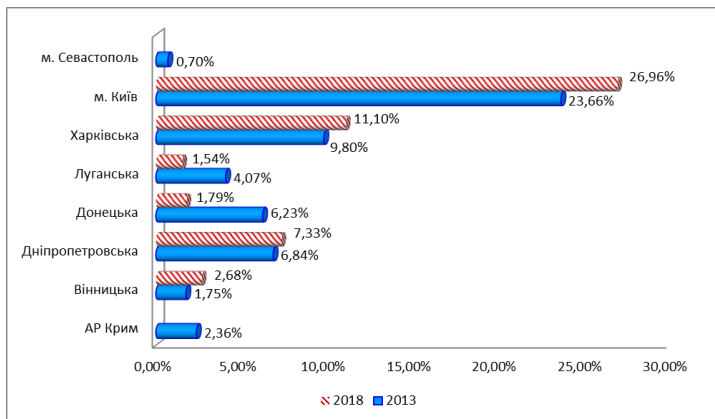
збільшилась з 1,69% до 2,68%, Дніпропетровської – з 6,95% до 7%, Харківської – 10,89% до 11,71%, м. Києва – з 24,69% до 25,99%. Можна зробити висновок, що подібне зростання було спричинено у тому числі й переміщенням до даних регіонів університетів, академій, інститутів з окупованих територій.

Рис. 2. Частки регіонів за чисельністю студентів університетів, академій, інститутів на початок навчального року

Джерело: побудовано за даними (Державна служба статистики України, 2019)

Аналіз динаміки питомої частки регіонів за чисельністю осіб, уперше зарахованих на навчання до університетів, академій, інститутів, (рис. 3) свідчить про скорочення протягом 2013-2018 рр. значень по Донецькій області з 6,23% до 1,79% та по Луганській з 4,07% до 1,54%. У результаті Донецька область перемістилася з шостого місця, яке займала у 2013 році, на п'ятнадцяте у 2018 році. При цьому питомі частки регіонів, до яких були переміщені заклади вищої освіти з окупованих територій, за цей період зросли. Вінницька область демонструє зростання питомої частки з 1,75% до 2,68%, Дніпропетровська – з 6,84% до 7,33%, Харківська – з 9,8% до 11,1%, м. Київ – з 23,66% до 26,96%.

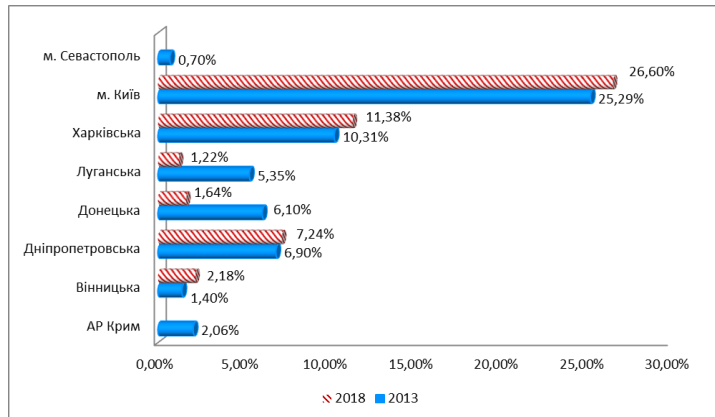

Рис. 3. Частки регіонів за чисельністю осіб, уперше прийнятих на навчання до університетів, академій, інститутів, на початок навчального року

Джерело: побудовано за даними (Державна служба статистики України, 2019)

Подібна як і з вище проаналізованими показниками ситуація щодо випуску фахівців із закладів вищої освіти. Як видно з рис. 4 протягом 2013 – 2018 рр. суттєво скоротилася питома частка університетів, академій, інститутів Донецької та Луганської областей за цим показником. Так, якщо у 2013 р. на Донецький регіон припадало 6,1% від загального випуску студентів з цих закладів в Україні, то у 2018 р. вже 1,64%. Це сприяло зміщенню області з п'ятого місця, яке

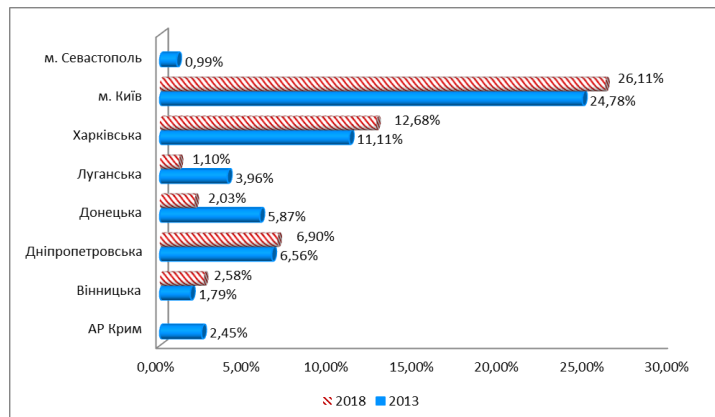
вона займала у 2013 році, на дев'ятнадцяте у 2018 році, варто зазначити що це є найбільше її падіння, яке відбулося за п'ять років, за аналізованими показниками. Скорочення питомої частки у випуску спостерігається й по Луганській області, у 2013 р. її показник склав 5,35%, тоді як у 2018 р. вже 1,22%. Проте по регіонах, куди було переміщено освітні заклади, спостерігається зростання. Вінницька область збільшила показник з 1,4% у 2013 р. до 2,18% у 2018 р., Дніпропетровська – з 6,9% до 7,34%, Харківська – з 10,31% до 11,38%, м. Київ – з 25,29% до 26,6%, відповідно.

Рис. 4. Частки регіонів за чисельністю випущених фахівців з університетів, академій, інститутів

Джерело: побудовано за даними (Державна служба статистики України, 2019)

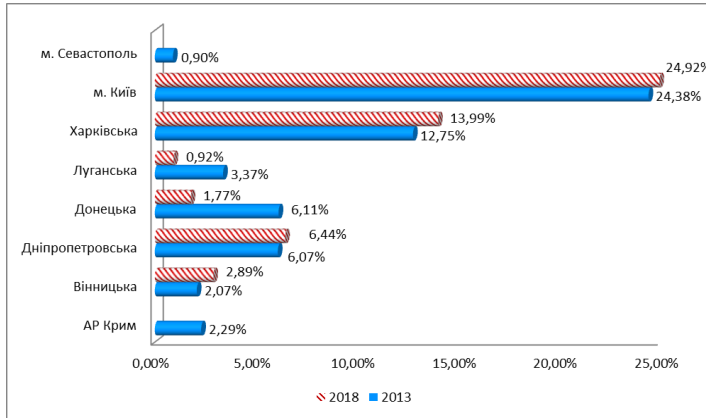
Як видно з рисунку 5 протягом досліджуваного періоду суттєво скоротилися питомі частки східних регіонів за чисельністю викладацького складу в університетах, академіях, інститутах. Так частка Донецької області у 2013 р. складала 5,87%, а у 2018 р. – 2,03%, у Луганській області – 3,96% та 1,1%, відповідно. За даним показником Донецька область перемістилася з шостого місця (2013 р.), на чотирнадцяте (2018 р.). По регіонах, куди було переміщено заклади вищої освіти з окупованих територій спостерігається збільшення питомої частки за чисельністю викладачів. У Вінницькій області частка зросла з 1,79% у 2013 р. до 2,58% у 2018 р., Дніпропетровській – з 6,56% до 6,90%, Харківській – з 11,11% до 12,68%, м. Києві – з 24,78% до 26,11%.

Рис. 5. Частки регіонів за чисельністю викладацького складу в університетах, академіях, інститутах

Джерело: побудовано за даними (Державна служба статистики України, 2019)

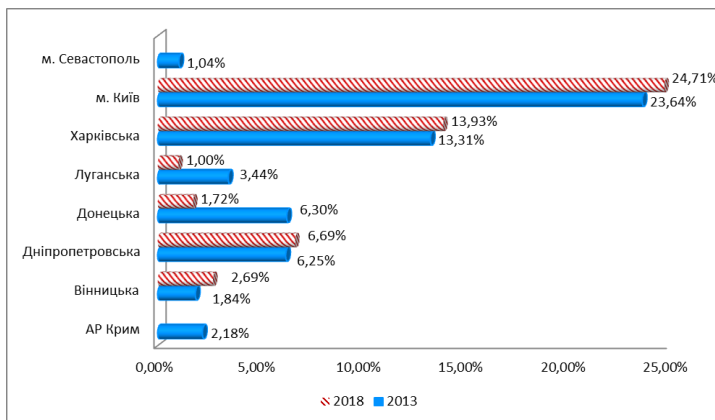
Також протягом 2013-2018 рр. суттєво скоротилися частки Донецької та Луганської областей за кількістю викладачів, що мають наукові ступені (рис. 6), для першого регіону падіння цього показника відбулося з 6,11% до 1,77%, для другого – з 3,37% до 0,92%. У результаті позиції Донецької області у 2018 році погіршилися, вона перемістилася з п'ятого місця, яке займала у 2013 році, на п'ятнадцяте. По інших представлених на рисунку регіонах навпаки спостерігається зростання значень частки: Вінницької області – з 2,07% до 2,89%, Дніпропетровської – з 6,07% до 6,44%, Харківської – з 12,75% до 13,99%, м. Києва – з 24,38% до 24,92%.

Рис. 6. Частки регіонів за чисельністю викладачів в університетах, академіях, інститутах, які мають наукові ступені

Джерело: побудовано за даними (Державна служба статистики України, 2019)

За питомою часткою за чисельністю викладачів, що мають вчені звання, протягом 2013-2018 рр. Донецька та Луганська області також суттєво поступилися своїми позиціями (рис. 7). Зниження по Донецькій області відбувалося з 6,3% до 1,72%, по Луганській – з 3,44% до 1%. Це обумовило падіння у 2018 році позицій Донецької області за цим показником з п'ятого місця (2013 р.) на шістнадцяте. При одночасному зростанні показника по Вінницькій області (з 1,84% до 2,69%), Дніпропетровській (6,25% до 6,69%), Харківській (з 13,31% до 13,93%), м. Києву (з 23,64% до 24,71%).

Рис. 7. Частки регіонів за чисельністю викладачів в університетах, академіях, інститутах, що мають вчені звання

Джерело: побудовано за даними (Державна служба статистики України, 2019)

Аналіз позицій переміщених з окупованих територій закладів вищої освіти у рейтингах протягом 2013-2019 рр. також свідчить про негативну динаміку. Зокрема, за даними рейтингу

закладів вищої освіти «ТОП-200 Україна» (Євроосвіта, 2019), позиції даних закладів погіршуються, що об'єктивно обумовлено складними умовами, у яких вони опинилися, втратою матеріальної бази та частини кадрового та наукового потенціалу (табл. 3).

Проте, незважаючи на складність ситуації, у 2017-2018 роках Донецький національний університет, єдиний серед переміщених закладів вищої освіти, увійшов до міжнародного рейтингу QS World University Rankings (QS World University Rankings, 2019), зайнявши позиції у категоріях 701+ та 801-1000, відповідно.

Також, два з переміщених заклади вищої освіти, Донецький національний університет та Донецький національний технічний університет, у 2016-2019 роках увійшли до міжнародного рейтингу QS World University Rankings: Emerging Europe & Central Asia (QS World University Rankings, 2019), проте позиції закладів протягом даного періоду також погіршувалися. Донецький національний університет у 2016 році зайняв позиції у категорії 101-110, у 2017 році – у категорії 161-170, у 2018 році – у категорії 201-250, у 2019 році – у категорії 241-250. Донецький національний технічний університет у 2016 році зайняв позиції у категорії 111-120, у 2017 році – у категорії 128, у 2018 році – у категорії 171-180, у 2019 році – у категорії 211-220.

Аналізуючи інші соціально-економічні показники досліджуваних регіонів, можна констатувати, що позиції Донецької та Луганської за ними також погіршуються протягом 2013-2018 років, проте це падіння є не настільки інтенсивним як у ситуації з показниками науково-освітнього потенціалу.

Таблиця 3

Позиції переміщених закладів вищої освіти у «ТОП-200 Україна»

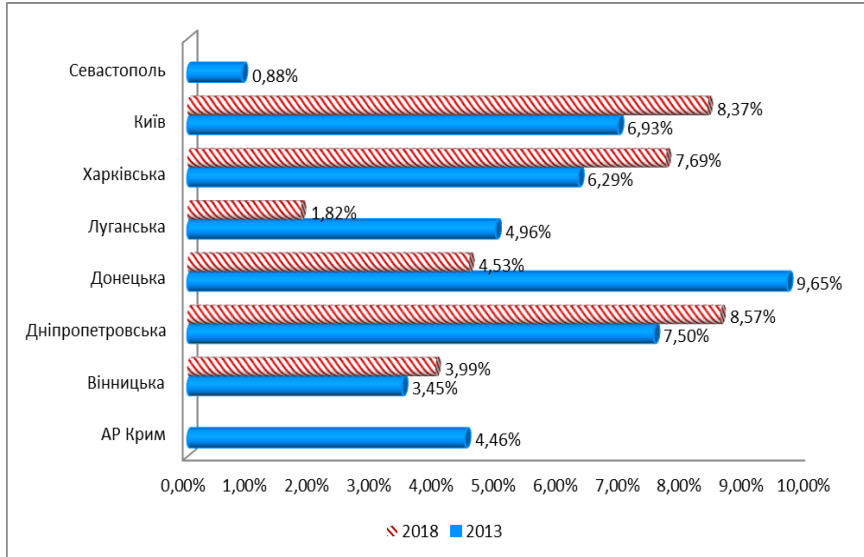
Заклад вищої освіти	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Донецький національний університет	17	20	25	32	27	27	31
Донецький національний технічний університет	18	16	20	23	25	34	72
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка	21	25	33	49	64	71	111
Донецький національний медичний університет	23	23	30	65	85	96	67
Східноукраїнський університет імені Володимира Даля	30	27	34	37	41	50	69
Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського	32	26			127	129	146
Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського	58	52	58	61	74	87	126
Луганський державний медичний університет	61	61	67	145	154	153	141
Донецький державний університет управління	65	64	66	94	112	114	163
Луганський національний аграрний університет	90	118	123	153	162	162	180
Донбаська національна академія будівництва і архітектури	164	151	169	172	173	172	182
Донецький юридичний інститут МВС України	201	201	201	201	201	189	199

Джерело: побудовано за даними (Євроосвіта, 2019)

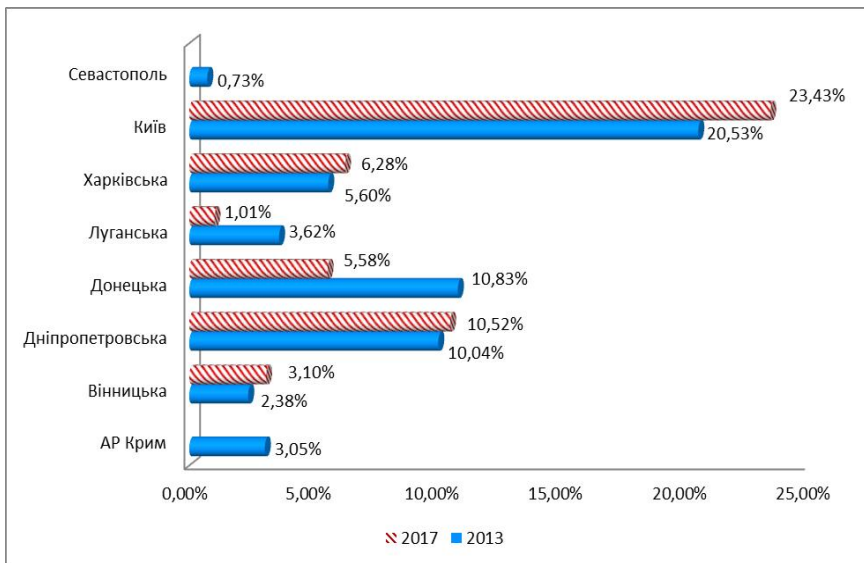
Результати аналізу регіонів за показником «чисельність населення, зайнятого економічною діяльністю» засвідчили падіння протягом досліджуваного періоду майже вдвічі питомої частки Донецької області з 9,65% до 4,53% та Луганської області з 4,96% до 1,82% (рис. 8). Варто відзначити, що за цим показником Донецький регіон у 2013 році був першим в Україні, у 2018 році – сьомий. На противагу розглянутим регіонам, інші, які представлені на рисунку, характеризуються зворотною тенденцією. По Вінницькій області відмічається зростання частки за чисельністю зайнятих з 3,45% у 2013 році до 3,99% у 2018 році. По Дніпропетровській області цей процес відбувався інтенсивніше – частка зросла з 7,5% до

8,57%. У Харківській області у цей період зростання спостерігається на 1,4% – з 6,29% до 7,69%. По м. Києву найбільше зростання, на 1,44%, з 6,93% до 8,37%.

Також протягом 2013-2017 років змінилися частки регіонів у валовому регіональному продукті (рис. 9). Так, Донецький регіон демонструє майже подвійне скорочення питомої частки – з 10,83%, у 2013 році до 5,58% у 2017 році, Луганський – майже потрійне – з 3,62% до 1,01%. При цьому, за даним показником Донецький регіон у 2013 році був другим, поступаючи лише м. Києву, тоді як у 2017 році став четвертим. Разом з тим, по інших представлених на рисунку регіонах спостерігається зростання питомої частки у валовому регіональному продукті. Частка Вінницької області збільшилася з 2,38% до 3,10%, Дніпропетровської – з 10,01% до 10,52%, Харківської – з 5,6% до 6,28%, м. Києва – з 20,53% до 23,43%.

Рис. 8. Частки регіонів за чисельністю населення, зайнятого економічною діяльністю
 Джерело: побудовано за даними (Регіони України, 2019)

Рис. 9. Частки регіонів за валовим регіональним продуктом
 Джерело: побудовано за даними (Регіони України, 2019)

Висновки. Регіони України, які постраждали у наслідок воєнного конфлікту, характеризуються скороченням науково-освітнього потенціалу протягом 2013–2019 років, у той час, як інші регіони, до яких було переміщено заклади вищої освіти з окупованих територій, характеризуються його нарощуванням. Подібна ситуація спостерігається й щодо таких показників, як валовий регіональний продукт та чисельність зайнятого населення.

Падіння питомої частки Донецького регіону за чисельністю зайнятого населення та валовим регіональним продуктом спостерігається удвічі. Хоча, незважаючи на це, регіон у 2017 році за часткою у валовому регіональному продукті був четвертий, а чисельністю зайнятих у 2018 році – сьомий. Інтенсивніше відбувається падіння часток регіону за основними показниками науково-освітнього потенціалу – майже втричі, що спричинило суттєву втрату його позицій. Дещо відмінна ситуація по Луганській області – скорочення за всіма показниками відбулося майже втричі.

Подібні особливості трансформацій можуть свідчити про певні відмінності у характері процесів, що протікають на регіональних ринках, та певних масштабах їх невідповідності. Це обумовлює потребу більш детального дослідження чинників виявлених трансформацій, що буде складати предмет наукового пошуку у майбутньому.

Література

1. Артюхіна М. В. Системний підхід до з'ясування сутності та визначення поняття соціально-економічний потенціал вищої школи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер.: Економіка*. 2016. Вип. 1. С. 94–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdue_2016_1_17
2. Боголіб Т.М. Роль освіти і науки в постіндустріальному розвитку України: монографія. К.: Корпорація, 2010. 408 с.
3. Загірняк Д. М. Вища освіта України: прагматизм фінансово-економічного розвитку : монографія. Харків: Друкарня Мадрид, 2018. 532 с.
4. Карпюк О. А. Організаційно-економічні засади формування та розвитку ринку освітніх послуг (регіональний аспект) : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка». Чернігів, 2011. 20 с.
5. Кратт О. Рациональність колекціонування професійної освіти. *Збірник наукових праць Черкаського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. Черкаси: ЧДТУ, 2017. Вип. 44. Частина II. С. 71–79. URL: <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/110665/105586>
6. Оболенська Т. Є. Експортний потенціал України на світовому ринку освітніх послуг. *Вчені записки: збірник наукових праць ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»*. К.: КНЕУ, 2012. №14. Частина 1. С. 209–217.
7. Кращенко Ю., Сорокіна Г. Умови адаптації внутрішньо переміщених осіб до університетського середовища засобами студентського самоврядування. *Витоки педагогічної майстерності*. 2016. Вип.17. С. 89–96. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7591/1/Kraschenko.pdf>
8. Хомишин І. Реалізація права на освіту внутрішньо переміщеними особами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 884. С. 186–192. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44726/2/2017n884_Khomyshyn_I-Implementation_of_the_186-192.pdf
9. Чальцева О. М. Можливості і проблеми отримання вищої освіти дітьми з окупованих територій. *Політичне життя*. 2019. №2. С. 27–32. URL: <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/7307/7332>
10. Малік Л. Особливості маркетингу освітніх послуг переміщених навчальних закладів зі Сходу України. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2015. №2 (19). С.131–140. URL: <http://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2015/2/13.pdf>
11. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/2014 навчального року: статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Київ, 2014. 165 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
12. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/2015 навчального року: статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Київ, 2015. 169 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2015/2016 навчального року: статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Київ, 2016. 170 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

14. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2016/2017 навчального року: статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. Київ, 2017. 207 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Вища освіта в Україні у 2017 році: статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2018. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
16. Вища освіта в Україні у 2018 році: статистична інформація / Державна служба статистики України. Київ, 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
17. Вища освіта. Переміщені ВНЗ: три роки на новому місці. 2016. URL: <http://vnz.org.ua/statti/9793-peremischenni-vnz-try-roky-na-novomu-mistsi>.
18. Vstup.info. Вступна компанія 2019 року. URL: <https://www.vstup.info/>.
19. Євроосвіта. Рейтинг закладів вищої освіти «ТОП-200 Україна». URL: <http://www.euroosvita.net/reyt/>.
20. QS World University Rankings. URL: <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/>.
21. Регіони України, 2019: статистичний збірник / Державна служба статистики України; За редакцією І. Є. Вернера. Київ, 2019. Ч. І. 309 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
22. Регіони України, 2018: статистичний збірник / Державна служба статистики України; За редакцією І. Є. Вернера. Київ, 2018. Ч. І. 315 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
23. Регіони України, 2017: статистичний збірник / Державна служба статистики України; За редакцією І. Є. Вернера. Київ, 2017. Ч. І. 323 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
24. Регіони України, 2016: статистичний збірник / Державна служба статистики України; За редакцією І. Є. Вернера. Київ, 2016. Ч. І. 299 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
25. Регіони України, 2015: статистичний збірник / Державна служба статистики України; За редакцією І. Є. Вернера. Київ, 2015. Ч. І. 305 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
26. Регіони України, 2014: статистичний збірник / Державна служба статистики України; За редакцією О. Г. Осаулєнка. Київ, 2014. Ч. І. 299 с. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

References

1. Artiukhina, M. V. (2016). A systematic approach to clarifying the essence and defining the concept of socio-economic potential of higher education. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Ser.: Economics*, 1, 94-100. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvmdu_2016_1_17. (In Ukrainian)
2. Boholib, T.M. (2010). The role of education and science in post-industrial development of Ukraine. Kyiv, Ukraine : Korporatsiia, 408. (In Ukrainian)
3. Zahirniak, D. M. (2018). Higher education in Ukraine: pragmatism of financial and economic development. Kharkiv, Ukraine: Drukarnia Madryd, 532. (In Ukrainian)
4. Karpiuk, O. A. (2011). Organizational and economic principles of formation and development of the market of educational services (regional aspect). Extended abstract of Candidate's thesis. Chernihiv, Ukraine. 20. (In Ukrainian)
5. Kratt, O. (2017). The rationality of collecting vocational education. *Collection of scientific works of Cherkasy State Technical University. Ser.: Economic Sciences*. Cherkasy, Ukraine : ChDTU, 44, 71-79. Retrieved from <http://ven.chdtu.edu.ua/article/view/110665/105586>. (In Ukrainian)
6. Obolenska, T. Ye. (2012). Ukraine's export potential in the global market for educational services. *Scientific notes: collection of scientific works of the Kiev National Economic University named after Vadym Hetman*. Kyiv, Ukraine : KNEU, 14, 209-217. (In Ukrainian)
7. Krashchenko, Yu., Sorokina, H. (2016). Conditions for adaptation of internally displaced persons to the university environment by means of student self-government. *Origins of pedagogical skill*, 17, 89-96. Retrieved from <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/7591/1/Kraschenko.pdf>. (In Ukrainian)
8. Khomyshyn, I. (2017). Implementation of the right to education by internally displaced persons. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic». Ser.: Law*. Lviv, Ukraine : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 884, 186-192. Retrieved from http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44726/2/2017n884_Khomyshyn_I-Implementation_of_the_186-192.pdf. (In Ukrainian)
9. Chaltseva, O. M. (2019). Opportunities and problems of higher education for children from occupied territories. *Political life*, 2, 27-32. Retrieved from <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/7307/7332>. (In Ukrainian)

10. Malik, L. (2015). Features of marketing of educational services of relocated educational institutions from the East of Ukraine. *European vector of economic development*, 2 (19), 131-140. Retrieved from <http://eurodev.duan.edu.ua/images/PDF/2015/2/13.pdf>. (In Ukrainian)
11. Main Indicators of Activity of Higher Educational Establishments of Ukraine at the Beginning of 2013/2014 Academic Year: Statistical Bulletin. State Statistics Service of Ukraine. (2014). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (In Ukrainian)
12. Main Indicators of Activity of Higher Educational Establishments of Ukraine at the Beginning of 2014/2015 Academic Year: Statistical Bulletin. State Statistics Service of Ukraine. (2015). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (In Ukrainian)
13. Main Indicators of Activity of Higher Educational Establishments of Ukraine at the Beginning of 2015/2016 Academic Year: Statistical Bulletin. State Statistics Service of Ukraine. (2016). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (In Ukrainian)
14. Main Indicators of Activity of Higher Educational Establishments of Ukraine at the Beginning of 2016/2017 Academic Year: Statistical Bulletin. State Statistics Service of Ukraine. (2017). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (In Ukrainian)
15. Higher Education in Ukraine in 2017: Statistical Yearbook. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, Ukraine, 2018. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (In Ukrainian)
16. Higher Education in Ukraine in 2018: Statistical Yearbook. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, Ukraine, 2019. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>. (In Ukrainian)
17. Higher education. Institutions relocated: three years in a new place. Retrieved from <http://vnz.org.ua/statti/9793-peremischenni-vnz-try-roky-na-novomu-mistsi>.
18. Vstup. info. Introductory campaign for 2019. Retrieved from <https://www.vstup.info/>. (In Ukrainian)
19. Eurosvita. Rating of higher education institutions "TOP-200 Ukraine". Retrieved from <http://www.eurosvita.net/reyt/>. (In Ukrainian)
20. QS World University Rankings. Retrieved from <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/>.
21. Verner, I.Ye. (Eds.). (2019). Regions of Ukraine, 2019: Statistical Yearbook. State Statistics Service of Ukraine. (part I). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
22. Verner, I.Ye. (Eds.). (2018). [Regions of Ukraine, 2018: Statistical Yearbook. State Statistics Service of Ukraine. (part I). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
23. Verner, I.Ye. (Eds.). (2017). Regions of Ukraine, 2017: Statistical Yearbook. State Statistics Service of Ukraine. (part I). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
24. Verner, I.Ye. (Eds.). (2016). Regions of Ukraine, 2016: Statistical Yearbook. State Statistics Service of Ukraine. (part I). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
25. Verner, I.Ye. (Eds.). (2015). Regions of Ukraine, 2015: Statistical Yearbook. State Statistics Service of Ukraine. (part I). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
26. Osaulenko, O.H. (Eds.). (2014). Regions of Ukraine, 2014: Statistical Yearbook. State Statistics Service of Ukraine. (part I). Kyiv, Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.